

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 14 april 2023

Mål nr

T 3401-22

PARTER

Klagande

Nybro Antik & Juveler AB, 559154-6212

Nybrogatan 6

114 34 Stockholm

Ställföreträdare: AA

Motpart

Kronofogdemyndigheten

Rättsavdelningen

Box 1050

172 21 Sundbyberg

Ombud: Verksjurist JH

SAKEN

Skadestånd

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2022-04-22 i mål FT 3572-21

DOMSLUT

Med ändring av hovrättens dom förpliktar Högsta domstolen Kronofogdemyndigheten att till Nybro Antik & Juveler AB betala 500 kr och ränta enligt 6 § räntelagen från den 26 mars 2020 till den 24 februari 2021.

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom även i fråga om rättegångskostnader och befriar Nybro Antik & Juveler AB från skyldigheten att ersätta Kronofogdemyndigheten för rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt förpliktar Kronofogdemyndigheten att ersätta Nybro Antik & Juveler AB för rättegångskostnad i tingsrätten med 2 325 kr, varav 1 425 kr för rättslig rådgivning.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Nybro Antik & Juveler AB har yrkat att Högsta domstolen ska bifalla bolagets talan om skadestånd med 9 429 kr och ränta. Bolaget har också yrkat ersättning för sin rättegångskostnad i tingsrätten samt befrielse från skyldigheten att ersätta Kronofogdemyndigheten för rättegångskostnader där och i hovrätten.

Kronofogdemyndigheten har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL

Frågan i målet

1. Frågan i målet är om det har utgjort fel eller försummelse enligt 3 kap. 2 § 1 skadeståndslagen att Kronofogdemyndigheten har lämnat en

felaktig uppgift om vikten på ett smycke som var till försäljning på exekutiv auktion.

Bakgrund

2. Kronofogdemyndigheten anordnade på sin webbplats en offentlig auktion för exekutiv försäljning av ett guldsmycke. Smycket bestod av en halskedja med tillhörande hänge, allt i 18 karat vitguld. På hängets kanter fanns 106 små briljantslipade diamanter. Inför försäljningen lät myndigheten värdera smycket hos en utomstående värderare. I det intyg som värderaren upprättade angavs bl.a. att kedjan vägde 26,8 gram och hänget 47,1 gram. Enligt intyget uppgick smyckets marknadsvärde till 40 000 kr.

3. I kungörelsen om auktionen återgavs viktuppgifterna från värderingsintyget. Intyget fanns bifogat till kungörelsen. Vidare angavs att alla objekten såldes i befintligt skick. Det påtalades också att det är köparens ansvar att noga undersöka objektet vid visningen av det samt att det inte lämnades några garantier för funktion, ursprung, kvalitet eller äkthet.

4. Kungörelsen innehöll även en hänvisning till myndighetens rättsliga information. Utöver liknande skrivningar som i kungörelsen om att försäljning skedde i befintligt skick och om köparens undersökningsplikt, fanns där en upplysning om att Kronofogdemyndigheten ”ansvarar för att informationen som vi lämnar vid försäljningen är korrekt”.

5. Nybro Antik vann budgivningen med ett högsta bud om 26 000 kr. Efter köpet framkom att det i själva verket inte var hänget utan hela smycket inklusive kedja som vägde 47,1 gram. Viktuppgiften i värderingsintyget och kungörelsen var alltså felaktig.

6. Värderaren utfärdade ett nytt intyg med korrekta uppgifter om smyckets vikt. Bedömningen av marknadsvärdet var oförändrad.

7. Nybro Antik begärde ersättning – beräknad på visst sätt – för viktdifferensen. Kronofogdemyndigheten avslag bolagets begäran om skadestånd. Därefter väckte bolaget talan.
8. Vid tingsrätten gjorde Nybro Antik gällande att den felaktiga uppgiften om smyckets vikt innebar att det hade förekommit fel eller försummelse vid myndighetsutövning som hade orsakat bolaget skada motsvarande det yrkade beloppet. Enligt bolaget var Kronofogdemyndigheten ansvarig för den felaktiga uppgiften även om felet kunde tillskrivas den värderare som myndigheten hade anlitat. Skrivningen i den rättsliga informationen innebar att myndigheten dessutom uttryckligen hade tagit på sig ansvaret för felaktiga uppgifter vid försäljningen.
9. Kronofogdemyndigheten invände att myndigheten inte hade gjort sig skyldig till fel eller försummelse och inte kunde hållas ansvarig för värderarens misstag. Myndigheten hävdade också att om en beräkning skulle göras utifrån viktdifferensen så var smyckets marknadsvärde, med den verkliga vikten, cirka 25 500 kr. För det fall att myndigheten bedömdes vara skadeståndsskyldig vitsordades därför ett belopp om 500 kr som skäligt i och för sig.
10. Tingsrätten biföll bolagets talan och förpliktade Kronofogdemyndigheten att betala 9 429 kr och ränta till Nybro Antik. Hovrätten har ändrat tingsrättens dom och ogillat bolagets talan.

Försäljning på exekutiv auktion

11. När utmätt egendom säljs på exekutiv auktion ska auktionen kungöras. I kungörelsen ska anges att egendomen säljs i det skick som den befinner sig i vid auktionstillfället, dvs. i befintligt skick. (Se 9 kap. 2 § utsökningsbalken och 9 kap. 8 § andra stycket utsökningsförordningen, 1981:981.)

12. En offentlig auktion kan äga rum fysiskt eller på internet. Vid auktionen ska Kronofogdemyndigheten, om det behövs, lämna en kortfattad redogörelse för vad som har förekommit i målet och ange villkoren för försäljningen (se 9 kap. 3 § utsökningsbalken). I Kronofogdemyndighetens handbok för utmätning uttalas vidare följande. Det som ska säljas ska visas före auktionen. Spekulanterna bör uppmanas att noga undersöka egendomen. Myndigheten bör detaljerat informera om allt den vet om skicket på det som ska säljas. Om myndigheten inte närmare har undersökt egendomen bör upplysning om detta lämnas. Uppgifter som är lätta att ta reda på bör myndigheten inhämta. Vid försäljning på nätauktion ska den redogörelse som annars ges vid den fysiska auktionen i stället lämnas i kungörelsen.

13. I 14 kap. utsökningsbalken finns bestämmelser om situationen att det framkommer att det finns ett rättsligt fel avseende den försålda egendomen. Däremot finns det inte några bestämmelser i utsökningsregleringen om vad som gäller om någon annan sorts fel framkommer. En försäljning på offentlig auktion kan överklagas enligt 18 kap. utsökningsbalken.

Skadeståndsansvar för fel eller försummelse av myndighet

14. Staten eller en kommun ska ersätta personskada, sakskada eller ren förmögenhetsskada, som vållas genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning i verksamhet för vars fullgörande staten eller kommunen svarar (se 3 kap. 2 § 1 skadeståndslagen).

15. Enligt 3 kap. 3 § skadeståndslagen ska staten eller en kommun också ersätta ren förmögenhetsskada som vållas av att en myndighet genom fel eller försummelse lämnar felaktiga upplysningar eller råd, om det med hänsyn till omständigheterna finns särskilda skäl. Vid den bedömningen ska särskilt beaktas upplysningarnas eller rådets art, deras samband med myndighetens verksamhetsområde och omständigheterna när de lämnades.

16. Om exempelvis en myndighet lämnar felaktiga upplysningar eller råd kan såväl 2 § som 3 § aktualiseras. För att 2 § ska vara tillämplig krävs att upplysningarna eller råden har lämnats ”vid myndighetsutövning”. Något sådant krav ställs inte upp i 3 §. Där anges däremot den ytterligare förutsättningen för skadeståndsansvar att det ska finnas särskilda skäl för detta.

17. Uttrycket fel eller försummelse är avsett att ha samma innebörd i båda paragraferna (se prop. 1997/98:105 s. 61). Mot bakgrund av att det i 2 § inte ställs upp något krav på särskilda skäl för skadeståndsansvar, bör i första hand den paragrafen tillämpas när det varit fråga om myndighetsutövning.

Närmare om oaktsamhetsbedömningen

18. Bedömningen av om det förekommit fel eller försummelse, dvs. om exempelvis en myndighet varit oaktsam, ska göras som en objektiv culpabedömning. En myndighet kan hållas ansvarig även för felaktigheter som inte kan hänföras till en viss tjänsteman (anonyma eller kumulerade fel). Det avgörande är vad den enskilde har rätt att förvänta sig vid en verksamhet av det aktuella slaget. Det är det felaktiga resultatet av myndighetens handlande, inte orsakerna till detta, som är väsentligt i sammanhanget. (Jfr ”Handlingarna hos Försäkringskassan” NJA 2013 s. 1210 p. 17 och ”Kommunens oriktiga upplysning” NJA 2017 s. 824 p. 8.)

19. En naturlig utgångspunkt vid culpabedömningen är att se till de normer som gäller för den aktuella verksamheten. Om författningsföreskrifter har åsidosatts talar det starkt för att myndigheten ska ansvara. Det är även av betydelse vilka krav som kan ställas på myndigheten med hänsyn till arten och ändamålet med verksamheten. Högre krav på aktsamhet måste ställas vid frågor som är en central del av myndighetens verksamhet. (Jfr ”Handlingarna hos Försäkringskassan” p. 16.)

20. Vid culpabedömningen avseende lämnade upplysningar och råd har det betydelse hur pass bestämt ett besked har varit, huruvida den skadelidande hade lämnat korrekta uppgifter om sakförhållandena och om tjänstemannen hade fått klart för sig vikten av den upplysning som han eller hon ger. Det måste vidare krävas mer av skriftliga uppgifter, särskilt när uppgifterna ska lämnas enligt lag. (Jfr Bertil Bengtsson, Det allmännas ansvar enligt skadeståndslagen, 2 uppl. 1996, s. 101.)

Uppgifter som härrör från någon som Kronofogdemyndigheten anlitat

21. Exekutiv försäljning av egendom utgör en masshantering hos Kronofogdemyndigheten. Det kan därför inte förväntas att myndigheten vidtar omfattande kontroller rörande varje föremål och dess skick. Myndigheten får dock anses ha en viss undersökningsskyldighet (jfr p. 12).

22. Det sagda har ingen betydelse för ansvaret för faktauppgifter om egendomen som härrör från någon som Kronofogdemyndigheten anlitat, t.ex. en värderare eller någon annan sakkunnig. I dessa fall måste myndigheten ansvara för lämnade sakuppgifter i samma utsträckning som om de kom direkt från myndigheten, så länge myndigheten inte tydligt tar avstånd från uppgifterna. (Jfr ”Kommunens oriktiga upplysning” p. 9.)

Felaktiga eller bristfälliga uppgifter vid exekutiv försäljning

23. I vissa delar är förfarandet vid exekutiv försäljning att anse som myndighetsutövning. I rättspraxis har ansetts att Kronofogdemyndighetens åtgärder i förhållande till en exekutivköpare vidtas vid myndighetsutövning i den mening som avses i 3 kap. 2 § 1 skadeståndslagen (se ”Kronofogdemyndighetens fastighetsbeskrivning” NJA 1987 s. 954). Vid bedömningen av om fel eller försummelse förekommit är det av betydelse om Kronofogdemyndigheten agerat i enlighet med de författningar som styr verksamheten och sina egna riktlinjer för hanteringen.

24. Det är i första hand exekutionsrättsliga regler som bestämmer vilka skyldigheter Kronofogdemyndigheten inom ramen för sin myndighetsutövning har vid en försäljning på exekutiv auktion. Myndigheten är inte att se som civilrättslig säljare av den utmäta egendomen och dess ansvar för hanteringen är principiellt sett av annat slag än det köprättsliga ansvar för den sålda varan som gäller för en säljare enligt allmän köprätt. I förarbetena anges också att Kronofogdemyndigheten inte själv torde kunna svara för civilrättsliga påföljder gentemot en exekutivköpare (se prop. 1980/81:8 s. 1223).

25. Detta hindrar dock inte att även den köprättsliga regleringen kan vara av betydelse vid culpabedömningen, i den mån regleringen kan uppfattas som en standard för den typ av försäljning som är aktuell.

26. Enligt 19 § andra stycket köplagen ska begagnad egendom som försäljs på auktion anses såld ”i befintligt skick”, vilket alltså motsvarar vad som gäller enligt 9 kap. 8 § andra stycket utsökningsförordningen (se p. 11). Säljaren får dock i vissa fall ändå svara för fel. En sådan situation är om varan inte överensstämmer med sådana uppgifter om dess egenskaper eller användning som säljaren har lämnat före köpet och som kan antas ha inverkat på köpet (första stycket 1).

27. Regleringen i 19 § köplagen får i och för sig ses som en standard för försäljning av varor ”i befintligt skick”. Samtidigt måste beaktas de särdrag som gäller för exekutiv försäljning och att Kronofogdemyndigheten har en annan roll än säljare vid försäljningen.

28. När Kronofogdemyndigheten lämnar sakuppgifter som är enkla och lätta att kontrollera och som kan antas ha betydelse för köparen, finns det dock anledning att se likartat på Kronofogdemyndighetens ansvar (jfr däremot beträffande andra typer av uppgifter ”Den oäkta tavlan” NJA 1995 s. 112). Om myndigheten lämnar den typen av uppgifter om egendom som ska säljas exekutivt framstår det som rimligt att myndigheten svarar för att uppgifterna

är korrekta. Om sådana uppgifter är felaktiga i någon mer beaktansvärd grad bör Kronofogdemyndighetens uppgiftslämnande normalt anses som fel eller försummelse enligt 3 kap. 2 § 1 skadeståndslagen. Detta måste också sägas vara i linje med de riktlinjer som gäller för myndighetens agerande inför och vid en exekutiv försäljning (jfr p. 12) och det kan konstateras att myndigheten själv tycks se på samma sätt på sitt ansvar (se Kronofogdemyndighetens handbok utmätning, 2023, s. 475 f.).

Bedömningen i detta fall

29. Uppgiften om smyckets vikt i värderingsintyget och i Kronofogdemyndighetens kungörelse var felaktig. Uppgiften härrörde från en av myndigheten anlitaad värderare. Det var inte fråga om en sådan uppgift rörande funktion, ursprung, kvalitet eller äkthet som myndigheten hade angett att den inte lämnade garantier för.

30. Inte heller tog myndigheten avstånd från uppgiften på något annat sätt. Tvärtom bidrog skrivningen i den rättsliga informationen om att myndigheten ansvarar för att informationen som lämnas vid försäljningen är korrekt till intrycket att myndigheten fullt ut stod bakom uppgiften.

31. Mot den bakgrunden ansvarar Kronofogdemyndigheten för uppgiften oavsett att den härrörde från värderaren (se p. 22).

32. Uppgiften om smyckets vikt var en enkel och lättkontrollerad sakuppgift som kunde antas ha betydelse för köparen helt oberoende av värderarens bedömning av smyckets marknadsvärde. Uppgiften var felaktig och avvikelserna kan inte ses som så liten att den var betydelselös. Att Kronofogdemyndigheten lämnade uppgiften utgör därför fel eller försummelse vid myndighetsutövning som myndigheten ansvarar för enligt 3 kap. 2 § 1 skadeståndslagen (se p. 28).

33. Det ankommer på Nybro Antik att visa vilken skada bolaget har lidit. Nybro Antik har dock inte åberopat någon närmare utredning om smyckets

värde i felaktigt skick, utan har i stället grundat sitt anspråk på en beräkning som helt och hållet utgår från vad bolaget betalade för smycket, omräknat som pris per gram. Med beaktande särskilt av den omständigheten att smycket bestått av olika sorters material, både guld och diamanter, går det inte att dra slutsatsen att Nybro Antik har lidit den skada som bolaget påstår. Det finns inte heller förutsättningar att bestämma skadeståndet efter skälighet (jfr 35 kap. 5 § rättegångsbalken).

34. Nybro Antik kan därför inte tillerkännas skadestånd med ett högre belopp än vad Kronofogdemyndigheten har vitsordat. På beloppet ska utgå ränta i enlighet med vad Nybro Antik har yrkat.

35. Målet har huvudsakligen rört principfrågan om Kronofogdemyndighetens ansvar för den felaktiga uppgiften. I den frågan har Nybro Antik haft full framgång. Nybro Antik bör därför tillerkännas den ersättning för rättegångskostnad i tingsrätten som bolaget yrkat samt befrias från skyldigheten att ersätta Kronofogdemyndighetens rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten.

I avgörandet har deltagit justitieråden Gudmund Toijer, Agneta Bäcklund, Dag Mattsson (skiljaktig), Malin Bonthron (referent) och Jonas Malmberg. Föredragande har varit justitiesekreteraren Anton Dahllöf.

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Dag Mattsson är skiljaktig i fråga om motiveringen enligt följande.

Enligt min mening har kronofogden ett strikt ansvar för den skada som myndigheten orsakat Nybro Antik. Bolagets talan, som är inriktad på ansvarstagandet i försäljningsvillkoren, kan inte förstås så att man bara skulle göra gällande ersättningsskyldighet på grund av fel eller försummelse.

Kronofogdens försäljning av guldsmycket utgjorde ett led i verkställigheten av ett utmättningsbeslut. Det var alltså fråga om en form av myndighetsutövning. I första hand hade myndigheten att tillämpa de exekutionsrättsliga regler som gäller på området. Något köprättsligt ansvar kan principiellt sett inte åligga kronofogden. Den exekutiva försäljningen innebär inte några äganderättsliga åtaganden från kronofogdens sida; myndigheten är förrättare i ett tvångsförfarande.

Detta förhållande hindrar emellertid inte att kronofogden genom sitt handlande kan ha ådragit sig ett ansvar enligt allmänna civilrättsliga principer, ett ansvar som går längre och är mer fördelaktigt för den enskilde än vad som följer av bestämmelsen om det allmännas skadeståndsansvar i 3 kap. 2 § skadeståndslagen. Den omständigheten att en myndighet har ett skadeståndsrättsligt ansvar enligt 3 kap. 2 § utesluter inte att ansvar kan föreligga redan på en annan obligationsrättslig grund. Ansvarsfrågan blir då att bedöma enligt de ersättningsregler som gäller för den sortens förpliktelse (se 1 kap. 1 §).

I försäljningsvillkoren för auktionen, som var utställda till köparen, angavs att ”vi ansvarar för att informationen som vi lämnar vid försäljningen är korrekt”. Med ”vi” avsågs kronofogden.

Någon närmare förklaring till skrivningen har inte getts från kronofogdens sida; hovrätten har kallat den olycklig. Som försäljningsvillkoren var utformade måste Nybro Antik anses ha haft fog att uppfatta det så att kronofogden i sin egenskap av förrättare tog på sig ansvaret för att den precisa och uttryckliga informationen om guldsmyckets vikt var riktig, särskilt som det av annonsen framgick att man i vissa andra hänseenden inte lämnade någon garanti. Den omständigheten att smycket annars allmänt salufördes som ”i befintligt skick” föranleder inte någon annan bedömning.

Enligt obligationsrättsliga principer ger en självständig försäkran av det slaget som utgångspunkt ett strikt ansvar för riktigheten av uppgiften, alltså ett ansvar som gäller oavsett om vårdslöshet har förekommit.

Visserligen finns det rättsliga gränser för en myndighets möjlighet att i samband med myndighetsutövning med bindande verkan åta sig ett strängare ansvar än vad som föreskrivs i 3 kap. 2 § skadeståndslagen utan att ha stöd för detta i författning. Vid exekutiv försäljning är emellertid myndighetsutövningen mot köparen inte särskilt framträdande och rör på sin höjd bara vissa åtgärder i förfarandet. De offentlighetsrättsliga inslagen ska ges utslag bara i de avseenden där de har betydelse för den förpliktelse som är i fråga. Det i princip strikta ansvaret för ett åtagande av det aktuella slaget får därtill anses utgöra en allmän obligationsrättslig grundsats.

Det exekutiva förfarandets offentlighetsrättsliga natur kan därmed inte begränsa verkan av ett eget ansvarsåtagande från kronofogden till köparen rörande den sålda egendomen, även om försäljningsstandarden ”i befintligt skick” är föreskriven i författning. Detta kan uttryckas så att åtagandet inte lämnas inom den offentliga myndighetsutövningens område (jfr i fråga om annat åtagande, prop. 1972:5 s. 358 f.). Även om ett ansvarsåtagande av detta slag är svårt att passa in i systemet kring exekutiv försäljning, måste rimligen den enskilde ha

rätt att sätta tilltro till åtagandet när det nu har lämnats och kronofogden – liksom ett privaträttsligt subjekt i motsvarande situation – få stå för vad den har sagt. Som förrättare kan kronofogden för övrigt komma överens med köparen om andra speciella villkor kring den exekutiva försäljningen utöver vad som regleras i de utsökningsrättsliga författningarna som måste kunna bli föremål för en avtalsrättslig bedömning, trots att försäljningen i sig är ett led i myndighetsutövning.

För kronofogdens ansvar i ett fall som detta kan det inte spela någon roll att köparen känner till att det rör sig om försäljning av utmätt egendom, inte heller att kronofogden inte alltid kan regressa för vad myndigheten får utge på grund av den oriktiga uppgiften. Ansvaret grundas här på ett självständigt löfte från myndigheten till köparen.

Försäljningsvillkoren vid den omtvistade exekutiva auktionen ska alltså anses innebära att kronofogden har åtagit sig att strikt svara för att den viktuppgift som gavs var korrekt. I målet har inte ådagalagts något förhållande som medför att kronofogden det oaktat inte ska stå för den skada som orsakats Nybro Antik genom den felaktiga uppgiften. Som framgår av domen ska skadan bestämmas till 500 kronor.

I rättsfallet NJA 1990 s. 137 gjordes bedömningen att den talan som fördes i det målet mot kronofogden först borde prövas utifrån 3 kap. 2 § skadeståndslagen innan ett renodlat civilrättsligt betraktelsesätt aktualiserades. Situationen i förevarande mål är en annan, eftersom den avgörande frågan är vilken rättslig betydelse för ersättningskravet som ska tillmätas just det omstridda försäljningsvillkoret. En culpabedömning enligt 3 kap. 2 § framstår då som en omväg.
